

GHEORGHE MARINESCU ȘI ACADEMIA ROMÂNĂ (10 MARTIE 1906)

Octavian BUDA¹
octbuda@voxline.ro

ABSTRACT: The Romanian-born Georges Marinesco (1863–1938) became a neurologist under Charcot’s guidance at the Salpêtrière Hospital, in Paris. Marinesco made discoveries in neuropathology which he described from a histopathologic perspective, and introduced new medical terms such as neuronophagia, chromatolysis, and medullomyoblastoma. He also drew correlations between clinical neurologic findings and morphology, for example in congenital cerebellar ataxia, syringomyelia, and parkinsonism. From 1899 he used cinematography as a medical research tool. Marinesco was a prolific researcher in the field of neuropathology, especially neurodegeneration but also in clinical neurology. He is now considered the founder of the modern Romanian school of neurology. The year 2013 marks 150 years since the birth of Georges Marinesco and 75 years since his death.

KEYWORDS: Gheorghe Marinescu, Neuronal Theory,

Dacă despre destinul profesional și intelectual al savantului Gheorghe Marinescu (1863–1938) și a mării școlii de neurologie pe care a inițiat-o, s-a scris (mărturie stau cărțile și studiile colaboratorilor și elevilor săi apropiați), există în schimb un episod important al biografiei sale care merită să fie comentat dintr-o perspectivă a evoluției instituțiilor academice și a istoriei medicinei, iată în acest an aniversar 2013, care marchează 150 de ani de la nașterea sa.

Uzanța academică cerea, în a doua jumătate a secolului XIX, ca noii membrii primiți în sânul Societății Academice să rostească câte un discurs de recepție. Nicolae Kretzulescu, unul din fondatorii Academiei Române, vorbea în 1872, despre acest act cultural ca despre „o datorie admisă în uzul

---

1 Conf. univ. dr., Catedra de Istorie a Medicinii, Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București; membru al CRIFST al Academiei Române

tuturor societăților științifice, ca fiecare membru nou ales să facă o dizertație publică". În acest cerc select au intrat și medici. Victor Babeș, Gheorghe Marinescu sau Iacob Felix au folosit prilejul respectiv pentru a elogia fie o personalitate marcantă a culturii românești sau câte un important precursor, fie să prezinte aspecte semnificative din domeniul de specialitate pe care l-au ilustrat. Ei au trăit cu conștiința că au misiunea de a face o Românie modernă, cu o cultură instituțională solidă și cu un sistem de valori occidental, au trăit cu imperativul moral al rolului civilizator al științei și, în cazul de față, al medicinei ca domeniu privilegiat. Preocuparea lor stringentă a fost aceea de a depăși în ritm accelerat decalajul științific și cultural față de lumea occidentală și de a face din societatea românească un reper al civilizației apusene la porțile Orientului: „*astfel, noi români, domnilor mei, care avem, natural, o mare misiune civilizatoare în Orient, trebuie să depunem toate silințele, toată activitatea și inteligența poporului nostru în mișcare, ca să putem răspunde la sarcina ce ne-a destinat-o Providența și să dobândim repede, prin energia noastră, ceea ce alte națiuni au realizat într-un timp mai îndelungat*" (Anastasiu Fătu, 1872).

A fost o practică intelectuală importantă ca medicii români să se formeze în clinicile din Franța și Germania și să fie influențați de teoria clinică și organizările medicale din Apus. Ei au trăit cu conștiința că au misiunea de a face o Românie modernă, cu o cultură instituțională solidă și cu un sistem de valori occidental, au trăit cu imperativul moral al rolului civilizator al științei și, în cazul de față, al medicinei ca domeniu privilegiat.

Gheorghe Marinescu a fost ales membru corespondent al Academiei de Medicină din Paris (1912), al Societății Regale de Medicină din Londra, a fost membru al Academiei Leopoldina din Halle, al Societății Italiene de Freniatrie, al Societății de Neurologie și Psihiatrie din Paris, membru în Comisia de Cooperare Intelectuală a Ligii Națiunilor; laureat al Academiei de Medicină din Bruxelles și al Universității din Hamburg. Devine membru corespondent (1899) și apoi membru titular (1905) al Academiei Române. A fost vicepreședinte al Academiei Române (1916–1918; 1925–1928) și președinte al Secțiunii Științifice a Academiei Române (1918–1922, 1933–1936).

Discursul de recepție al savantului român în Academia Română, a fost rostit în ședința din 10 Martie 1906, cu titlul: *Progresele și tendințele medicinei moderne*. Răspunsul la discurs a fost rostit de Victor Babeș:

Domnilor colegi,

Vă datorez o mare onoare, pentru care vă voi fi întotdeauna recunoscător, căci este o onoare a fi primit titlul de membru al acestei înalte instituții culturale; [și] mi-ați dat în urmă prilejul de a aduce laude aceluia ce a fost pentru dumneavoastră un coleg eminent, iar pentru noi, medicii, un exemplu rar de om ce a adus în îndeplinirea datoriilor lui toată căldura și tot devotamentul sufletului; mi-ați oferit, în fine, ocazia de a schița înaintea dumneavoastră câteva pagini relative la progresele moderne ale celei mai umanitare dintre științe, ale medicinei. Pentru motive binecuvântate, această schiță nu poate fi decât întrutotul incompletă.

Este greu pentru mine a evoca în mintea dumneavoastră munca, viața și ființa doctorului Felix, cu atât mai mult cu cât voci și mai autorizate decât a mea au făcut-o deja; vreau să vorbesc de discursurile ținute la înmormântarea ilustrului defunct de [cătore] domnul președinte al Academiei Ioan Kalinderu și de domnul dr. Istrati.

O voi face cu toate acestea, cu simțul de pietate al elevului ce a pierdut pe unul din cei mai buni profesori ai săi, cu tristețea omului ce își dă bine seama de pierderea ireparabilă ce au suferit ființele sanitare prin moartea bătrânului Felix, cu durerea românului ce știe că țara a pierdut pe unul din demnii săi fii.

În [răs] timp de 40 de ani, el a pus tot sufletul, toată mintea lui în serviciul patriei adoptive. El a fost unul din acei străini ce n-au pus în practică deviza *ubi bene, ibi patria*². Împrejurările grave prin care a trecut și trece încă țara noastră ne fac mai bine să pricepem dragostea de țară a doctorului Felix.

.....

Domnilor colegi,

Ceea ce caracterizează medicina modernă este, pe de o parte, întrebuințarea de metode noi, precise, în studiul diferitelor boli, iar pe de alta, cercetarea cauzelor care le pricinuiesc. Se cunosc cercetările bacteriologiei, știință creată de Pasteur și perfecționată de Koch, precum și aplicațiile ei la chirurgie și medicină de Lister, de Behring și Roux, Ehrlich și Wassermann, și de domnul Babeș la noi. Pasteur, prin descoperirile lui nemuritoare, poate fi considerat ca cel mai mare binefăcător al omenirii.

² Unde-i bine, acolo este patria (Cicero), trad. red.

Bolile infecțioase, epidemiile și mortalitatea copiilor au scăzut în mod considerabil de la aplicațiile datelor bacteriologice. Infecțiile puerperale, care secerau fără milă atâtea femei lăuze, sunt foarte rare astăzi și se observă numai în acele localități unde domnesc ignoranța și necurătenia, cum este la noi la țară, unde babele și femeile empirice asistă pe țărăncile noastre.

Descoperirea diferitelor seruri, și în special a serului difteric, a deschis o nouă cale terapeuticii bolilor infecțioase și complicațiilor lor. Serul antidifteric a scăpat de la moarte sigură atâtea copii, încât se poate afirma că, de la aplicarea lui, longevitatea medie a rasei omenеști a crescut.

Aplicația antisepsiei și a asepsiei, după principiul bacteriologic modern, a adus servicii imense chirurgiei și medicinei. Grație dezinfecției mâinilor și asepsiei câmpului operator, chirurgii de azi practică cu succes operațiile cele mai temerare, asupra organelor celor mai importante, cu un succes la care nici n-ar fi îndrăznit să se gândească vreun operator acum 50 de ani. Dezinfecția localelor unde se află bolnavi a desăvârșit și mai mult aceste fericite rezultate.

Un alt progres imens al terapeuticii moderne este întrebuițarea agenților naturali: aerul, lumina, căldura, electricitatea, apa și mișcarea în diferitele ei forme, în tratamentul bolilor diferitelor aparate și organe și, în special, în tratamentul bolilor sistemului nervos. «Dacă omul s-ar nutri numai cu apă și cu aer, zicea Liebig, n-ar mai fi nici stăpâni, nici servitori, nici prieteni, nici dușmani, nici dragoste, nici ură, nici dreptate, nici nedreptate». Dar noi adăugăm că, în timp îndelungat, omul n-a știut să se folosească nici de aer, nici de apă, nici de lumină, [și] nici de atâtea bunuri pe care natura i le-a dăruit atât de larg. Nu este nimic mai interesant decât întrebuițarea acestor agenți materiali. Această terapeutică modernă, sau fizioterapia, nu va înlocui cu desăvârșire farmacoterapia sau tratamentul bolilor prin medicamente, dar o va reduce la justa ei proporție. Când ne gândim că Hayem, profesor la facultatea din Paris, a susținut că 50% din afecțiunile inflamatorii ale stomacului sunt datorite abuzului de medicamente, nu putem decât să salutăm cu încredere noua direcție a terapeuticii moderne. În anul 1900 am făcut o călătorie prin Suedia și m-am oprit la stațiunea balneară numită Lysekil, spre a mă pune în curent cu metodele de tratament întrebuițate în Suedia. Spre marea mea mirare, la început, și spre marea mea mulțumire sufletească, în urmă, [am] aflat că în această stațiune importantă nu există [nici] o farmacie, deoarece toate bolile se tratează prin agenți fizici: gimnastica suedeză, hidroterapia și electricitatea. Și nu fără întristrare am cugetat la țara noastră, în care terapeutica medicamentoasă joacă rolul principal în tratamentul bolilor, și la exploatarea sistematică întreprinsă

de tot felul de farmaciști străini, în numele libertății comerțului și cu concursul binevoitor al ignoranței și naivității noastre.

.....

Domnilor colegi,

Medicina modernă nu aspiră numai la îngrijirea individului izolat de societate; ea urmărește un țel mai înalt, adică prezervarea societății de diferite boli și îmbunătățirea rasei omenești. Umărind acest program, ea nu iese din atribuțiile sale, dar uzează de o prerogativă a ei, căci una din cauzele cele mai frecvente de boală a individului este mediul social, iar medicina este datoare să se ocupe de toate cauzele bolilor.

Tuberculoza, pelagra, sifilisul, alcoolismul etc. sunt adevărate boli sociale. Să luăm mai întâi tuberculoza.

Este constatat azi că acest flagel social ridică într-un an mai multă lume decât holera în doi ani, în tirajul epidemiilor celor mai mortale. S-a calculat că, în Franța, capitalul reprezentat de acești morți se ridică la un miliard pe an. Fără îndoială că, și la noi, pierderile cauzate de tuberculoză sunt considerabile și constituirea Societății pentru profilaxia tuberculozei se impunea.

Dacă însă aceste boli și, în special, pelagra la noi sunt rele sociale și prin urmare un pericol social, este natural să ne gândim ca cei privilegiați și care sunt la adăpostul acestor rele sociale să dea ajutor celor care suferă.

Tuberculoza presupune un germen și un teren. Germenul este deseori adus de praf sau de aliment, [dar] care sunt factori de ordine socială, dar terenul de ce depinde? Fără îndoială că, la rândul său, fie prin naștere, prin ereditate, educație, mediul școlar, găsim însă totdeauna ca factor, iarăși, mediul social. Tuberculosul este o victimă a societății care n-a știut să-l împiedice de a se contamina. Pentru pelagră, lucrul este și mai evident; este poate chiar boala cea mai izbitoare de influență a mediului social asupra unei victime care nu știe să se apere, care nu poate să se apere. Țăranul mâncând porumb stricat devine pelagros. Dar de ce mănâncă porumb stricat? Fără îndoială că mediul în care trăiește îl obligă să se hrănească cu asemenea porumb. Societatea este datoare a repara greșeala față de această victimă exploatată de o societate rapace și fără milă. Este timpul ca să înceteze acest abuz neomenesc, care conduce fără îndoială la degenerarea fizică și la dispariția unei părți a populației rurale. Să nu se creadă că societatea și-a plătit datoria față de acești nenorociți prin faptul că se construiesc pelagrozerii sau li se dau medicamente. Trebuie să li se dea ceva mai

bun, ce ar putea să-i scape de mizerie, să-i împiedice de a deveni pelagroși. Le trebuie mai întâi pământ spre a-l munci și a produce necesarul spre a se hrăni, a se îmbrăca, a se adăposti și a-și asigura existența. Țăranul sănătos este cea mai mare bogăție a acestei țări.

Preocuparea statului de a îngriji pe pelagroși sau înscrierea de sume mai mari sau mai mici în bugetul diferitelor orașe pentru tratamentul bolilor este o măsură fără îndoială bună, dar cât mai bine și mai înalt ar fi ca statul și societatea să lucreze la prevenirea bolilor, lucru care ar fi mai științific și mai umanitar. Chestiunea alcoolismului este tot așa de importantă din punct de vedere social; într-adevăr, modul cum se debitează alcoolul azi în orașe și în special la sate, cu autorizarea statului, este aproape o crimă socială. I se permite țăranului a se otrăvi cu alcool impur de toate spețele, ba chiar este îndemnat și exploatat la aceasta, iar pierderile materiale și interesele ce rezultă pentru țară și stat sunt enorme.

Încasările fiscului sunt mici în raport cu sacrificiile enorme materiale și sociale pe care trebuie să le facă societatea și statul pentru repararea rezelor produse de alcool și pelagră. La rândul lor, tuberculosul, pelagrosul, alcoolicul, sifiliticul, victime ale cauzelor sociale, devin un nou pericol pentru societate.

Tuberculosul va contamina pe cei care trăiesc în același mediu cu ei. Alcoolicul va putea compromite generațiile viitoare prin transmiterea unei stări de degenerescență mintală și fizică, iar prin exemplul cel rău, va contamina pe semenii lui. Descendenții alcoolicilor se rezumă la degenerați, epileptici, alienați sau slabi de spirit; se cunosc, pe de altă parte, consecințele teribile ale sifilisu-lui ereditar, precum și contagiozitatea diferitelor boli venerice. Este așadar o obligație strictă de a lupta pentru a limita întinderea acestor rele sociale prin societate, căci altminteri societatea riscă pericolul degenerescenței. Bolilor sociale trebuie să [li] se opună remedii sociale, spre a stabili un echilibru normal, social și economic. Cei mai mulți dintre tuberculoși, ca și pelagroșii, sunt săraci; nu este așadar posibil ca, prin mijloacele lor, să întreprindem lupta contra pelagrei și a tuberculozei; pe de altă parte, statul nu poate să intervină totdeauna, dar trebuie ca solidaritatea socială și mutuală să dea concursul lor. Trebuie, mai întâi de toate, să se facă prevenție și igienă socială.

.....

Este o chestiune mare aceea a degenerescenței rasei omenești, chestiune greu de rezolvat. Și este greu [de] a ști, în starea actuală a cunoștințelor noastre, dacă rasa omenească [se] degenerează sau nu, deoarece nu suntem

încă fixați asupra termenului de degenerescență; și aceasta cu atât mai mult se poate spune, cu cât statisticile arată că durata medie a vieții omenești crește; această opinie poate să fie considerată azi ca o certitudine, mai cu seamă de la introducerea serului antidifteric, care a scăpat o sumă de existențe de la moarte. Ceea ce a alarmat și mai mult pe unii medici să vorbească cu multă stăruință de această degenerescență a rasei omenești se datorează faptului că cunoștințele noastre asupra diferitelor boli care slăbesc organismul uman s-au înmulțit; azi se cunosc mult mai bine efectele dezastruoase ale sifilisului, alcoolismului, precum și diferitele boli degenerative ale sistemului nervos. Neurastenia, care datează de zecimi de secol, [dar] a cărei descriere o putem găsi la antici, nu ne este cunoscută decât de acum vreo 25 de ani, de când americanul Beard a atras atenția asupra ei. Paralizia generală și tabesul, care fac progrese din ce în ce mai mari, erau confundate altădată cu alte boli. Aceeași reflexie se poate aplica și la multe boli mintale, precum și la maladiile altor organe. Alienația mintală a făcut progrese însemnate în anii din urmă în toate țările civilizate. Astfel, în Anglia era în 1896 un alienat pentru 319 locuitori, astăzi se numără unu la 285.

O altă problemă socială, importantă la noi ca și aiurea, este mortalitatea infantilă. Copilul este o plantă pe care noi suntem datori a o cultiva în mod intensiv. Viitorul țării noastre este legat de numărul și sănătatea copiilor. În cheștiunea puericulturii se poate face enorm; probă este faptul că domnul Theophile Roussel, în Franța, consacându-și toată activitatea sa acestei probleme, a reușit ca Franța să fie aproape cea din urmă țară sub raportul mortalității infantile, și patria franceză [îi] va fi totdeauna recunoscătoare acestui apostol al medicinei sociale.

Unii autori au dat o interpretare greșită mortalității copiilor, vrând să o interpreteze în sensul teoriei selecției lui Darwin. Într-adevăr, după acești autori, mortalitatea infantilă se observă printre copiii slabi; cei forți rezistă și vor forma o populație viguroasă mai târziu. Așadar, în țările unde mortalitatea copiilor este mare, populația va fi mai rezistentă.

În realitate, nu este așa, deoarece scăderea mortalității copiilor de țată ridică nivelul sănătății și prepară o populație viguroasă. Când mortalitatea copiilor este mare, ea lovește nu numai pe copiii slabi, dar și pe cei veniți în lume bine constituiți. Populația [se] diminuează, iar țara pierde brațe și, prin aceasta, forțe vii și folositoare, avuția națională scade. Diferite statistici făcute în Germania ne arată că, dacă mortalitatea se reduce într-un an, anul următor dă de asemenea o mortalitate mică, iar sănătatea copiilor se consolidează. Ruth, în 1894, a stabilit cu date statistice că, cu cât mor mai mulți copii într-un ținut, cu atât mai mare

este și mortalitatea adulților și că, în general, mortalitatea adulților depinde de gradul de mortalitate al copiilor. Ceea ce pare ușor de înțeles: copiii din orașele și țările unde starea sanitară este rea sunt bătuiți adeseori de boli, unii dintre ei sucombă, iar alții dau nașterii generații slabe. Teoria selecției, aplicată la mortalitatea copiilor, numai atunci ar fi adevărată, când copiii nou-născuți ar fi toți puși în aceleași condiții.

.....

Nu-mi pot ascunde speranța, înainte de a termina, că medicina socială va reforma umanitatea într-un viitor foarte depărtat însă, ridicând pe ruinele unei societăți minate de tot felul de mizerii și boli o altă societate mai sănătoasă și mai curată. Dar această reformă măreață nu poate avea loc fără concursul tuturor oamenilor de bine, politici, sociologi, economiști, filozofi și medici, și cu prețul a mii de sacrificii. Dar cât de lungă trebuie să fie faza de pregătire pentru înaltul ideal al medicinei sociale, nimeni nu o poate prevedea! Numai credința nestrămutată în realizarea lui va da puterea de a-l atinge.

Va trebui, înainte de toate, a se face igienă socială începând cu femeile însărcinate, ca, de la o anumită dată, să nu mai lucreze greu, cum se practică la Creusot, unde mortalitatea infantilă a scăzut în mod considerabil. Va trebui, în urmă, ca ele să fie asistate de moașe cunoscătoare, ca alăptarea și alimentația copiilor să fie supravegheate conform datelor științifice, iar copilul și, mai târziu, adultul să fie prezervat de bolile sociale. Nu este dureros a se ști că cultura păsărilor și a altor animale se face în mod mai rațional decât a copilului? Astfel, mortalitatea puilor de găină este numai de 3%, a porcilor și a vitelor de 4%, a mânjilor de 8%, pe când a micilor copii variază între 17–26%. Aceia care cresc animalele de mai sus ar fi ruinați dacă ar avea mortalitate infantilă.

Dar omul nu este predestinat să facă numai agricultură, el trebuie să facă și puericultură. Fără a fi vizionar, [și] nici utopist, sunt cu desăvârșire convins că va sosi o dată timpul când moartea nu va mai secera fără milă miile și miile de copii, victime ale ignoranței noastre și ale organizării actuale sociale.

Medicina socială va arăta omului calea spre a se bucura de o sănătate mai prosperă ca cea de azi și îi va da astfel cea mai mare fericire potrivită cu natura lui; ea va cruța bătrânului mizeriile bătrâneții, ce nu va mai fi o povară de care cei mai mulți vor să scape, dar numai termenul cel din urmă al unei lungi călătorii. Omul nu va mai privi cu amar în jurul și îndărătul lui.

Dar când va fi acest viitor minunat ce va ridica pe om deasupra mizeriilor nesfârșite ce-i degradează valoarea lui fizică și morală? Nu știu. Dar ceea ce

știu este că trebuie să avem tărie în credințele noastre, și atunci viitorul va fi al nostru.

Bibliografie:

- [1] Marinescu, G. (1906), *Progresele și tendințele medicinei moderne*. Academia Română, Discursuri de recepție, *Răspuns de Victor Babeș* vol. XXVIII, Institutul de arte grafice Carol Göbl, S-sor Ion St. Rasidescu, București.
- [2] Floda, M., Marinescu, M.G., Radovici, A. (1958), *Gheorghe Marinescu. Istoria unei vieți închinată muncii, științei și progresului*, Editura Tineretului, București.
- [3] Marinescu, G. (1968), *Corespondență*, Editura îngrijită de Marinescu M.G. și Brătescu G., Editura Științifică, București.
- [4] Ioniță, C., Fine, E.J. (2003), *A Romanian neurologist and neurophysiologist*, J Hist Neurosci. Jun;12(2):206, 221–2.
- [5] Barboi, A.C., Goetz, C.G., Musetoiu, R. (2004), The origins of scientific cinematography and early medical applications. *Neurology*. Jun 8;62(11):2082–6.
- [6] Barboi, A.C. (2005), Gheorghe Marinescu (1863–1938). *J Neurol*. Jan; 252(1):114–5.
- [7] Iftimovici, R. (2008), *Istoria universală a medicinei și farmaciei*, Editura Academiei, București.
- [8] Buda, O. – sub red. (2009), *Despre regenerarea și... degenerarea unei națiuni*, Editura Tritonic, București, 237–265.
- [9] Buda, O., Arsene, D., Ceaușu, M., Dermengiu D., Curcă, GC. (2009), *Georges Marinesco and the early research in neuropathology*, *Neurology*. Jan 6;72(1):88–91.
- [10] Catala, M., Poirier, J. (2012), Georges Marinesco (1863–1938): neurologist, neurohistologist and neuropathologist. *Rom J Morphol Embryol*. 53(4):869–77.
- [11] Buda, O. (2013), *Gheorghe Marinescu Progresele și tendințele medicinei moderne*, Discursul de recepție al savantului român în Academia Română, ședința din 10 Martie 1906. *Acta Romaniae Historiae Medicinae – Revista Română „Victor Gomoiu” de istoria medicinei*, vol. III, nr. 1(5), Ianuarie–Martie, 2013, 33–42.